

סוגיה כא: סדר תפילות בתענית (1)

**

רקע

רובו של פרק שני עוסק בסדר התפילות בתענית. לא ברור מהמשנה באלו תעניות אומרים סדר זה, ובאלו תפילות בתענית אומרים אותו.

מקורות

- א. טו-טז. "סדר תעניות כיצד... נשא לבבינו אל כפים אל א-ל בשמים"
- ב. יג-יד. "צלולתא דתעניתא היכי מדכרינן... והלכתא בשומע תפילה"
- ג. תוס' טו: ד"ה ואפילו
רי"ף ה-ו. באלפס, "סדר תעניות כיצד... אל א-ל בשמי"
רי"ן ו: באלפס ד"ה וכבר
שלטי הגבורים ו. באלפס ריש אות א
רמב"ם הל' תעניות פ"ד הל' א-ז, יח, פ"ג הל' ז
ד. שו"ע סי' תקעט ומשנה ברורה

הסבר הסוגיה

"סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין... ואומר לפניהן עשרים וארבע ברכות...".
[משנה טו.]

המשנה אומרת שסדר התפילה בתעניות כולל את הדברים הבאים:

- א. הוצאת תיבה לרחובה של עיר.
  - ב. נתינת אפר מקלה על גבי התיבה, בראש הנשיא ובראש אב בית דין. שאר האנשים נותנים כל אחד בראשו.
  - ג. אמירת דברי כבושין.
  - ד. תפילה של עשרים וארבע ברכות.
- הגמ' מוסיפה שנהגו להתכסות בשקים "לומר אנו חשובין כבהמה", והולכים אחר התפילה לבית קברות "שהרי אנו חשובין לפניך כמתים" [הרמב"ם (הל' תעניות פ"ד הי"ח) משמיט את הנימוק השני שמביאה הגמ', אולי מפני הגמ' בברכות יח-יח.: עיין תוס' סוטה לד: ד"ה אבותי].

הגמ' [טו:] אומרת שמוציאים תיבה לרחובה של עיר בשבע תעניות אחרונות בלבד. משמע בפשטות שכל הדברים המוזכרים במשנה נאמרו בשבע תעניות אחרונות בלבד, כך

פוסק הרמב"ם [הל' תעניות פ"ג ה"ז], וכך אומר הר"ן [ו: באלפס ד"ה וכבר]. תוס' [טו: ד"ה ואפילו] הולך בעקבות הגמ' בדף יב: ואינו מכריע בשאלה זו.

עיקרן של שש הברכות צעקה לה' שישמע תפילתנו כשם ששמע לתפילות אבותינו. הרמב"ם [הל' תעניות פ"ג ה"ז] סובר שצריך לזעוק צעקה זו בכל התפילות, ומוסיפים שש ברכות גם לתפילת שחרית וגם לתפילת מנחה. ריא"ז סובר שמספיק לזעוק בתפילה אחת בלבד, ואומרים ברכות אלו בתפילת שחרית בלבד.

סיכום

נחלקו הראשונים בשש הברכות שמוסיפים בתפילת תענית. הרמב"ם והר"ן סוברים שאומרים אותן בשבע תעניות אחרונות בלבד, והתוס' מסתפק האם אומרים אותן בכל התעניות. הרמב"ם סובר שאומרים אותן בתפילת שחרית ובתפילת מנחה, ריא"ז סובר שבתפילת מנחה בלבד.

הלכה

השו"ע [סי' תקעה סע' ד. עיין גם סי' תקעט] פוסק כרמב"ם, שמוסיפים שש ברכות בתפילות שבע תעניות אחרונות בלבד, ומוסיפים גם בתפילת שחרית וגם בתפילת מנחה.